

Madártani vázlatok a magyar Aldunáról.

Írta SCHENK JAKAB.

Csodák csodája ugyan, de valóság, hogy még a mai korban is van Magyarországon olyan Dunaszakas, a melyet még nem ármentesítettek. A Tiszatorkolat közelében kezdődik, s egészen a Temes torkolatáig tart ez a széles kapu, a melyen át a tavaszi áradások alkalmával a Duna hullámai beözönlnek abba az óriási árterületbe, a mely észak felé Oppováig terjed s a melyet majdnem köröskörül a Temes kanyargó medre határol.

Tavaszzal az egész terület kis beltengerré alakul át, a melyben egymással elvegyülve hullámanak a Fekete erdő, Alpések, Karszt és Kárpátok vizei. Még saját különleges szele is van ennek a beltengernek, s ez a rettegett „Kossora”, mely délkeletről jöve néha heteken át dühöng oly erővel, hogy levágja az embert a lábáról, s melynek MENESDORFER szerint az a legkedélyesebb megnyilatkozása, mikor dermesztő hidegben hóval kevert homokot sodorva magával száguld végig a vidéken. Az árvizek tengerében apró szigeteket alkotnak Boreza és Bárányos rétközségek, de néha ezeket is elönti az ár, a mikor is az utazók jövedelmező halászterületté válnak. Már többször akarták a két rétközséget kitelepíteni, de a lakosság makaesul megmarad az ősi földön és rendületlenül — gazdagodik.

Az idén is (1908.) a Dunától Panesova város rakpartjáig terjedt az árvíz, s május 26-án dr. SZLÁVY KORNÉL barátommal innen indultunk el hatalmas ladikon és később tulságos soknak bizonyult gyűjtőfelszereléssel, hogy az utolsó magyar Dunaárterület madártani viszonyait tanulmányozzuk és érdekesebb jelenségeit lefényképezzük. Mielőtt tovább mennék, köszönetet mondok dr. SZLÁVY KORNÉL barátomnak, a ki az egész kirándulást lehetővé tette, továbbá ZÁKÓ MILÁN nagybirtokos és GYERTYÁNFY JENŐ főszolgabíró uraknak,

Ornithologische Skizzen von der unteren Donau in Ungarn.

VON JAKOB SCHENK.

Es ist zwar ein Wunder über Wunder, jedoch Tatsache, dass es selbst in dem heutigen Zeitalter einen Donauabschnitt in Ungarn gibt, dessen Innudationsgebiet noch nicht entwässert ist. In der Nähe der Tisza-Mündung beginnend, dehnt sich dieses breite Tor bis zur Temes-Mündung aus, durch welches sich zur Zeit der Überschwemmungen die Wogen der Donau in das ungeheure Innudationsgebiet ergiessen, welches in nördlicher Richtung bis Oppova reicht und fast um und um von dem vielfach gewundenen Flussbette der Temes begrenzt wird.

Im Frühjahr verwandelt sich das ganze Gebiet in ein kleines Binnenmeer, in welchem die Gewässer des Schwarzwaldes, der Alpen, des Karstgebirges und der Karpathen mit einander vereint sind. Selbst einen ur-eigenen, speziellen Wind besitzt dieses Binnenmeer, den gefürchteten „Kossora“, welcher von Südost aufsteigend, manchmal wochenlang mit solcher Kraft rast, dass er den Menschen umwirft und nach MENESDORFER dann sein Bestes zeigt, wenn er in grimmiger Kälte mit Sand vermischten Schnee über die Gegend hinwegfegt. Im Meere der Überschwemmungsgewässer bilden die beiden Riedgemeinden Boreza und Bárányos kleine Inseln, doch werden diese auch des öfteren überflutet, wonach sich die Gassen in lohnende Fischereistätten verwandeln. Es wurde schon mehrmals versucht die beiden Gemeiden anderswohin zu übersiedeln, doch verbleibt die Bevölkerung hartnäckig auf der alten Scholle und wird unaufhaltsam — reicher.

Auch heuer (1908) breitete sich das Überschwemmungsgebiet bis zum Quai der Stadt Panesova aus, von wo wir am 26. Mai mit meinem Freunde DR. KORNEL V. SZLÁVY in einem grossen Kahne, und wie es sich später herausstellte, mit übermässiger Sammel-Ausrüstung versehen, abstiessen, um die ornithologischen Verhältnisse des letzten Innudationsgebietes der Donau in Ungarn zu studieren und deren interessantere Erscheinungen zu photographieren. Bevor ich weiter gehe, danke ich noch meinem Freunde DR. KORNEL V. SZLÁVY, der die

A NAGY VÖCSÖK FÉSZKE ÉS TOJÁSA.
NEST UND GELEGE DES HAUBENTAUCHERS.

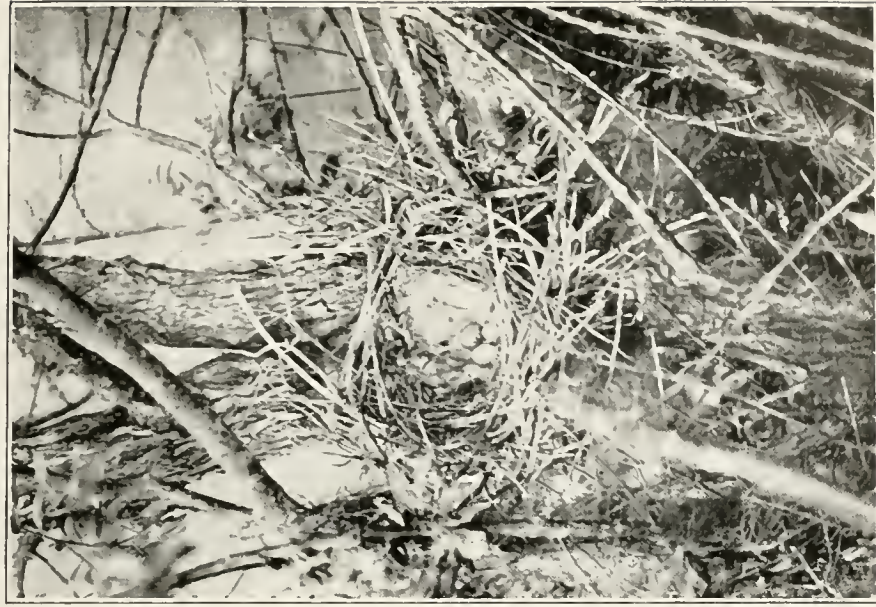

A SZÁRCSA FÉSZKE ÉS TOJÁSA A NAGY VÖCSÖK EGY TOJÁSÁVAL.
NEST U. GELEGE DES ROHRHÜHNES MIT EINEM EI DES HAUBENTAUCHERS.

DR. SZLÁVY KORNÉL FÉNYKÉPFÖLVÉTELEI AZ OPPOVAI RÉTBEN. — PHOTOGR. AUFNAHMEN VON DR. KORNEL V. SZLÁVY IM RIEDE VON OPPOVA.

FAÓRIÁS CSAKLYANÁCZ SZIGETÉN.
BAUMRIESE AUF DER INSEL CSAKLYANÁCZ.

HAMVAS VARJÚ FÉSZKE ÉS TOJÁSA, OPPOVAI RÉT.
NEST UND GELEGE DER NEBELKRÄHE. RIED VON OPPOVA.

DR. SZLÁVY KORNÉL FÉNYKÉPFÖLVÉTELEI. — PHOTOGRAPHISCHE AUFNAHMEN VON DR. KORNEL V. SZLÁVY.

a kik megadták a vadászengedélyt, végül BAUER FERENCZ, PRELLER NÁNDOR ÉS ZATKALIK JÁNOS uraknak, a kik ritka előzékenységgel egyrészt előkészítették a kirándulást, másrészt sok tapasztalaton nyugvó tanácsaik révén jelentékenyen hozzájárultak annak sikeréhez.

A keskeny Temes folyón átkelve végig csolnakázunk a szunyogszigeti erdőn, a mely a korai reggeli órákban gyönyörű napfényes időben szinte zeng az apró énekesek dalától. Leggyakoribb volt az énekes nádi poszáta — *Acrocephalus palustris* (BECHST.). A bárányosi sziget alacsony füzeseit elhagyva hatalmas síkvíz táruul élénk, a melyen helyenként apró zöld foltokat alkot a magasabb földhátak víz alatt álló növényzete. Ezeket gyülekezik az itt levő gázlómadár — jelenleg sajnos csak igen csekély mennyiségben. Egy ideig alig látunk egyebet fehér gólyánál és szürke varjunál, s mutatóba itt-ott csapong egy-egy dankasirály és küszvágó esér. Jobbra tőlünk egy kiemelkedő földhátan néhány bibiez víjjog s elvéve látunk néhány batlát kis csapatokban.

Végre érdekesebb látvány táruul élénk. Messziről három fehér pontot látunk, s távcsövínkön át hamarosan megállapítjuk, hogy három *kis kócsag* van ott. Nagy óvatossággal körülbelül 100 lépésnyire megközeleltük őket, s a kettős lövés eredményeként az egyik példány — az egyetlen a M. O. K. gyűjteményében — ott maradt. Jó ómennek vettük, mert hiszen főleg gémtelpekre gondoltunk, mikor a kirándulásról szó volt, de utólagosan arra a megállapodásra kellett jutnunk, hogy valószínűleg az Obedszka-bara gémtelepéről jöttek ide. Többé nem is láttuk ezt a fajt.

Útközben örültünk a helyenként föltűnő-dező bakesóknak, szürke-, vörös- és üstökös-gémeknek, de különösen a sok batlának, mely nagyobbak, mint rendesen, csapatosan jártak, a

ganze Exkursion ins Leben rief, weiters den Herren MILAN V. ZÁKÓ, Grossgrundbesitzer, und EUGEN V. GYERTYÁNFY, Oberstulrrichter für die Jagderlaubniss, und schliesslich den Herren FRANZ BAUER, FERDINAND PRELLER und JOHANN ZATKALIK, welche die Exkursion einerseits mit seltener Zuvorkommenheit vorbereiteten, andererseits mit ihren, auf reicher Erfahrung beruhenden Ratschlägen, zu dem Erfolge derselben wesentlich beitrugen.

Den schmalen Temesfluss übersetzend, fahren wir durch den Wald der Szunyog-Insel, welche in der frühen Morgenstunde bei wundervollem sonnigem Wetter von dem Gesange der kleinen Singvögel widerhallt. Der häufigste Vogel ist hier *Acrocephalus palustris* (BECHST.). Nachdem wir an den niedrigen Weidenbeständen der Bárányos-Insel vorübergefahren sind, erblicken wir einen mächtigen Wasserspiegel, auf welchem die über das Wasser reichende Vegetation der höheren Terrainwellen stellenweise grüne Flecken bildet. Auf diesen sammeln sich die hier befindlichen Watvögel — leider in sehr geringer Anzahl. Eine Zeitlang sehen wir nur weisse Störche und Nebelkrähen, dann hie und da eine herumstreichende Laelmöve oder Flussseeschwalbe. Rechts von uns auf einem trockenen Bodenrücken schreien einige Kiebitze und manchmal kommen einige Sichler in kleinen Flügen zu Gesicht.

Endlich bekommen wir dann etwas Interessanteres zu sehen. Von weitem erblicken wir drei weisse Punkte und können mittels unserer Feldstecher sehr bald konstatieren, dass es drei *Silberreiher* sind. Mit grösster Vorsicht können wir auf beiläufig 100 Schritte ankommen, und als Resultat der zwei Schüsse blieb ein Exemplar — das einzige in der Sammlung der U. O. C. — auf der Stelle. Wir nahmen es als gutes Omen, da wir schon während der Vorbereitung dieser Exkursion hauptsächlich an Reiherkolonien dachten, doch mussten wir nachträglich den Standpunkt einnehmen, dass diese drei Exemplare wahrscheinlich aus der Reiherkolonie der Obedszka-Bara hierher kamen. Diese Art kam uns später nicht mehr zu Gesicht.

Während des weiteren Weges freuten wir uns über die stellenweise auftauchenden Nacht-, Grau-, Purpur- und Schopf-Reiher, hauptsächlich aber über die vielen Sichler,

melyek, úgy tűnt föl, bizonyos állandó irányt tartottak be. Természetesen arra sejtettük a géntelepét. Láttunk ezeken kívül néhány barna réthéját, helyenként sok dankasirályt, s egy kiemelkedő földhátan néhány paizsos czankót.

Bár némileg aggódtunk azon, hogy oly aránytalanul kevés a madár a rengeteg vízterületen, mégis a legjobb reményekkel eltelve érkezünk útnak végeztéljára, néhány napi tartózkodási helyünkre, *Korilovo* halásztelepre, mely picziny szigetke néhány kilométernyi északra Borecsától. Kis házikó van rajta, mely rendesen vadásztanya, jelenleg azonban a halászatbérelő lakása, továbbá három nádgunyhó, a melyek a halászok hajlékai.

Köröskörül, a meddig a szem ellát, sik víztükrök, elöntött füzesek, alacsony földhátak és nádasok alkotják az árterület képét. Déli irányban a láthatár peremén a viharvert belgrádi vár, tetején a messzevilágító rózsatemplommal (ruzsiczka czerk), és a törökkel vívott százados küzdelmek emlékét földidéző büszke millenáris emlék a zimonyi fensikon mutatják meg, hogy hol ér véget a víz országa. Még szebb a látvány éjjel, a mikor gyönyörűen idevillognak a szerb főváros villamos lámpái a vadontól körülzárt szegényes halásztelepre.

Jelenleg nagyon élénk volt a telep élete. Valami 30 vérbeli halász, a kik semmiképpen se tudják abban hagyni mostohává lett mesterségüket, gyülekezett itt össze az ország minden részéből, hogy ezen az utolsó nagy árterületen, a melybe ilyenkor csak úgy dől az ivni készülő hal, próbálják meg a jó szerencsét. Tisztára varsákkal halásznak, a melyek az átlag igen mély víznek megfelelően óriási méretűek; sok olyan van, a melyen a legnagyobb abroncsnak 2 méter az átmérője. Rendesen csapatosan állítják föl ezeket, oly módon, hogy néha több száz méter hosszú, egyenes irányban haladó vagy helyenként

welch letztere, wie gewöhnlich, in Flügen vereinigt waren, und wie es schien, eine gewisse ständige Richtung innehielten. Natürlich dachten wir uns in dieser Richtung die Reiherkolonie. Ausser diesen sahen wir einige Rohrweihen, stellenweise viele Lachmöven, und auf einem trockenen Rücken einige Kampfläufer.

Obwohl es uns einige Sorge verursachte, dass auf der mächtigen Wasserfläche so unverhältnismässig wenig Vögel zu sehen waren, so erreichten wir dennoch mit den besten Hoffnungen erfüllt das Endziel unserer Reise, unseren Wohnort für einige Tage, die Fischereikolonie *Korilovo*, eine winzige Insel, einige Kilometer nördlich von Borecsa. Auf derselben befindet sich ein kleines Häuschen, für gewöhnlich das Jägerhaus, jetzt aber die Wohnung des Fischereipächters, ausserdem drei Rohrhütten als Obdach der Fischer.

Um und um, so weit das Auge reicht, erblicken wir freie Wasserspiegel, niedrige Bodenerhebungen, überschwemmte Weidenbestände und Röhrichte — alles zum Inundationsgebiete gehörig. In südlicher Richtung, am Rande des Horizontes zeigt die so manchen Sturm mitgemachte Festung von Belgrad mit der weithin leuchtenden Rosenkirche (ruzsiczka czerk), und das an die Jahrhunderte lang mit den Türken geführte Kämpfe erinnernde, sich stolz erhebende millenare Denkmal auf den Anhöhen von Zimony, die Grenze an, bis wohin sich das Reich des Wassers erstreckt. Noch schöner ist dieser Anblick zur Zeit der Nacht, wo die elektrischen Lichter der serbischen Hauptstadt herrlich auf die von der Wildnis umgebene, armselige Fischerkolonie herüberleuchten.

Gegenwärtig herrscht ein sehr reges Leben auf der Kolonie. Etwa 30 eingeffleischte Fischer, welche von ihrem stiefmütterlich gewordenen Handwerke durchaus nicht lassen können, versammelten sich hier aus den verschiedensten Gegenden des Landes, um auf diesem letzten grossen Inundationsgebiete, welches von einer Unmenge laichender Fische besucht wird, ihr Glück zu versuchen. Es wird ausschliesslich mit Reussen gefischt, welche dem durchschnittlich sehr tiefen Wasser entsprechend enorme Dimensionen haben; es gab sehr viele, deren grösster Reif einen Durchmesser von zwei Meter besass. Die-

megettört falat alkot a varsasor. A varsák olyképpen vannak hosszában egymás mögé állítva, hogy mindig két-két varsa szája szemben áll egymással. A sor mindig merőlegesen áll a hal járási irányára.

A hivatásos halászokon kívül is sokan űzik ilyenkor a halászatot, a mely kedvező időben igen jövedelmező. A varsák mellett egyszer láttam a gyalommal való halászatot is. Használják ezenkívül a horgot és pedig kétféleképpen. Néha több száz méter hosszú, egyenes irányú, vagy a helyi viszonyok következtében megettört karósort állítanak föl. Az egyes karók 10—20 méternyire állanak egymástól, s a víz színe alatt végigfutó erős zsinórral vannak összekötve. Ezen a zsinóron lógnak a fölcsalizott horgok, minden karóközben körülbelül 20 db. Az egész szerkezet az aldunai vízahorognak a speciális viszonyokhoz való alkalmazása. A másik módszer az ú. n. *halásztők*-kel való horgászás. A szerteszt ágazó és fölcsalizott horgokkal ellátott hosszú zsinórok egy uszó tökhöz, mint középponthoz vannak kötve.

Ezeket kívül nagyban divik a *rekeszhalászat*. A mikor apadni kezd az árvíz, visszafelé indul az a rengeteg mennyiségű hal is, a mely ivás ezéjából bejött az árterületre. Minthogy mindig a mély vizet keresik és követik, könnyen beletévednek a rekeszekbe, a melyeket az apadás idejében elzárnak. Egyenesen hihetetlen az a halmennyiség, a mely az ilyen rekeszekben összegyűlik; több ezer métermázsát emlegettek. A halászatnak ez a módja tilos ugyan, de a szerb halászati viszonyok rendezetlensége következtében ezen a vidéken még nem léptették teljesen életbe a halászati törvényt, úgy okoskodván, hogy

selben werden gewöhnlich massenhaft aufgestellt u. zw. in der Weise, dass die Reihe der Reussen eine manchmal mehrere hundert Meter lange, in gerader Linie fortlaufende, oder manchmal gebrochene Mauer bildet. Die Reussen werden der Länge nach eine nach der anderen aufgestellt, und zwar in der Weise, dass sich die Öffnungen von je zwei Reussen immer gegenüber stehen. Diese Reihe steht immer senkrecht auf die Zugrichtung der Fische.

Ausser von den Berufsfischern wird die Fischerei noch von vielen anderen betrieben, da dieselbe unter günstigen Verhältnissen ungenügend sein kann. Neben den Reussen sah ich einmal auch die Seege im Gebrauch. Ausserdem wird auch die Angel benützt, und zwar auf zweierlei Weise. Manchmal wird eine mehrere hundert Meter lange, geradlinige, oder den lokalen Verhältnissen entsprechend gebrochene Reihe von Pfählen aufgestellt. Die einzelnen Pfähle sind 10—20 Meter von einander entfernt und sind durch eine starke, unmittelbar unter dem Wasserspiegel verlaufende Leine mit einander verbunden. An dieser Leine hängen die beköderten Angeln, in jedem Pfahlintervalle etwa 20 Stück. Das ganze Gerate ist eine Anpassung des Hausen-Fangapparates der unteren Donau an die speziellen Verhältnisse des Gebietes. Die zweite Methode ist die Angelfischerei mit dem sogenannten *Fischer-Kürbis*. Die sich in die verschiedensten Richtungen verzweigenden und mit beköderten Angeln versehenen langen Leinen sind an einen schwimmenden Kürbis als Mittelpunkt befestigt.

Ausser diesen wird noch die *Sperrfischerei* in grossem Masstabe betrieben. Wenn das Wasser zu fallen beginnt, so kehrt auch die Unmasse jener Fische zurück, welche das Innudationsgebiet behufs Laichung aufsuchen. Da dieselben immer das tiefste Wasser suchen und diesem folgen, so verirren sie sich sehr leicht in diese Sperrvorrichtungen, welche zur Zeit, wo das Wasser fällt, abgesperrt werden. Es ist geradezu unglaublich, welche enorme Fischmengen sich hier ansammeln können; es wurde von mehreren Tausend Meterzentnern gesprochen. Diese Methode der Fischerei ist zwar verpönt, doch wird hier das Fischereigesetz noch nicht ganz streng genommen, und zwar deshalb, weil die Fi-

ha a magyar parton kímélik is a halat, abból csak a szerbparti halászoknak van hasznuk.

Madárélet alig van a telepen. Mindössze egy pár háziveréb fészkel, míg a füstifecske csak látogatóba járt ide. Az egyik pár látólag nagyon szeretett volna itt fészkelni, de úgy látszik nem talált megfelelő helyet a fészkek elhelyezésére. Ezekon kívül még néhány fehér gólya látogatta rendszeresen a telepet, és pedig a döglött hal miatt. Állítólag néha 30 darab is gyűlik itt össze. A halászok szerint az élő halat is elviszi a csónakból ha hozzájuthat.

A nagy forgalomra való tekintettel nem is csodálkoztunk azon, hogy a halásztelep környékén oly kevés volt a madár; a halászok állandóan keresztül-kasul járnak a területet, s így természetes dolog, hogy az óvatos vízi vad elhúzódott innen. Annál inkább csodálkoztunk azon, hogy a távolabb eső, és az év többi szakában is állandóan vízzel borított területeken, pl. az Ocses, Intacs és más barákban is meglepően szegényes volt a madárvilág.

Az ideiglenesen elöntött területek a *hanvas varjú* országát alkották. Már javában fészkeltek, hol tojást, hol néhány napos fiókákat találtam a fészkekben, a melyek közül néhány alig félméternyire állott a víz színe fölött. A legszorgosabb kutatással se tudtam azonban elöntött varjúfészket találni, és pedig bizonyára azért, mert a megvizsgált fészkek valamennyien a fűzfáknak abban a részében voltak elhelyezve, a hol már nem voltak lég-, illetve vízgyökerek, a melyek az árvizek legmagasabb színvonalát jelzik. A varjakon kívül még csak mezei verebeket láttam ezen a területen — vagyis itt az árvíz daczára is csak azok a fajok tartózkodtak állandóan, a melyek az árvíz megszűnése után is tipikus madarai a területnek.

schereiverhältnisse auf dem serbischen Ufer noch nicht geregelt sind; man denkt nämlich so, dass die Schonung der Fische auf dem ungarischen Ufer nur den Fischern auf dem serbischen Ufer zum Nutzen gereicht.

Vom Vogelleben ist auf der Kolonie kaum etwas zu sehen. Im ganzen brütete hier ein Paar Haussperlinge, während die Rauchschnalben nur zum Besuche erschienen. Ein Paar hatte augenscheinlich die Absicht hier zu brüten, doch fand es wahrscheinlich keinen geeigneten Platz zur Anlage des Nestes. Ausser diesen wurde die Kolonie noch von einigen weissen Störchen regelmässig besucht, u. zw. wegen der toten Fische. Angeblich sammeln sich manchmal an die 30 Stücke hier an. Laut den Fischern nehmen sie auch die lebenden Fische aus den Kähnen, wenn sie dazu kommen können.

Mit Hinsicht auf den starken Verkehr wunderte es uns gar nicht, dass die Vogelwelt in der Umgebung der Fischerkolonie so ärmlich war; die Fischer durchstreiften das Gebiet beständig in allen Richtungen, weshalb es nur natürlich ist, dass sich das vorsichtige Wasserwild von hier wegzieht. Umsomhr wunderte es uns, dass in den weiter liegenden und das ganze Jahr hindurch mit Wasser bestandenen Gebieten, wie z. B. in der Ocses und Intacs-Bara und anderen Gewässern die Vogelwelt ebenfalls auffallend ärmlich war.

Die zeitweilig überschwemmten Gebiete waren das Reich der *Nebelkrähen*, welche sich eben in voller Brut befanden; die Nester, welche oft kaum einen halben Meter hoch über dem Wasser standen, enthielten teilweise Eier, teilweise Jungen in einem Alter von einigen Tagen. Trotz eifrigstem Nachforschen konnte ich doch kein überschwemmtes Krähenest auffinden, jedenfalls deshalb, weil die untersuchten Nester immer in jenen Regionen der Weidenbäume standen, wo keine Luft-, resp. Wasser-Wurzeln vorhanden waren; diese zeigen nämlich die Grenze des höchsten Wasserstandes an. Ausser den Nebelkrähen beobachtete ich noch einige Feldsperlinge auf diesen Gebietsteilen, welche also trotz der Überschwemmung nur von jenen Arten ständig bewohnt wurden, welche auch nach dem Rücktreten des Gewässers typische Vögel des Gebietes sind.

Különbén természetes dolog, hogy az előtött területeken ebben az időtájban — május vége — kevés a madár. Az átvonuló fajok már eltávoztak, az idevalók pedig a fészkeléssel vannak elfoglalva. A víz túlságos mélysége következtében a madárvilágnak különben is csak igen kis része élhetne meg a nagy terjedelmű nyílt vizeken. Csak az árterület szélén és a földhátakon látható elevenebb élet. Itt láthatók a szürke-, vörös- és üstökösgémek, a bakesók és különösen nagy számban a batlák. Egy madaraktól föltűnően látogatott földhátan az óbánovezi réten öt kanalgémet is láttunk, s ezenkívül néhány székiesért, a melyek valószínűleg az Oppova környékén elterülő szikesekről vetődtek ide.

Az élénkebb élet csak a nádas és „lok-ványos“ — *Nymphaea alba* és *Nuphar luteum*-mal borított területen kezdődött, tehát ott, *a hol egész éven át megmarad a víz*. Valami sokat azonban itt se láttunk. Fészkelők: száresa, búbos vöcsök, dankasirály, küszvágó esér, kormos szerkő, valószínűleg fattyúszerkő, nyári lúd, barna rétihéja, sok nádírgó és néhány nádísármány.

A száresa elég gyakori fészkelő, de azért távolról sem akkora számban, mint a mekkorát a terület elbírna. A fészkek valóságos műremekek, ha tekintetbe vesszük, hogy mennyire megváltozik az év folyamán a vízállás, és mily óriási hullámokat korbácsol föl a viharos Kossova a rengeteg vízfölületen. Az alapépítményt kitépett kákaszálak alkotják, a melyek 1—1½ méter átmérőjű körben sugarasan vannak elhelyezve. A fészkek kerülete ilyképpen valóságos fogaskerek, melynek egyes fogai a nádszálaknak támaszkodva megakadályozzák, hogy a fészket a szél és hullám tovasodorják, esetleg olyan helyre, a hol nincs kellőleg megvédve. A vízből kiálló építmény rendszeren 2—3 dem magas, a fészkeknek ez a része száraz anyagból készül, többnyire avar nádlevelekből és kákából, néha azonban friss *Nymphaea*-levéllel van kibérelve. Az egész alkotmány szabadon úszik a vizen, s így a vízállás emelkedése vagy

Es ist übrigens nur natürlich, dass in den überschwemmten Gebieten zu dieser Zeit — Ende Mai — so wenig Vögel vorhanden sind. Die durchziehenden Arten sind schon fort, und die hiesigen sind vom Brutgeschäft in Anspruch genommen. Infolge der allzugrossen Tiefe des Wassers könnte übrigens nur ein kleiner Teil der Vogelwelt auf dieser weiten, freien Wasserfläche sein Darkommen finden. Nur an den Rändern des Überschwemmungsgebietes und auf dem Bodenrücken ist das Leben etwas reger. Hier sind die Grau-, Purpur-, Schopf- und Nacht-Reiher, und in besonders grosser Anzahl die Sichler zu sehen. Auf einem von der Vogelwelt auffallend besuchten Bodenrücken im Riede von Óbánovezi wurden auch fünf Löffler beobachtet, ausserdem einige Giarole, welche wahrscheinlich von den Natrongebieten, welche sich in der Nähe von Oppova finden, hieher gekommen sind.

Nur in den mit Rohr oder mit *Nymphaea alba* und *Nuphar luteum* bestandenen Teilen, also dort, *wo das Wasser das ganze Jahr hindurch verbleibt*, begann ein reges Leben. Viel war jedoch auch hier nicht zu sehen. Brutvögel sind: Rohrhuhn, Haubentaucher, Lachmöve, Fluss-, Trauer- und wahrscheinlich weissbärtige Seeschwalbe, Graugans, Rohrweihe, viele Drosselrohrsänger und einige Rohrammer.

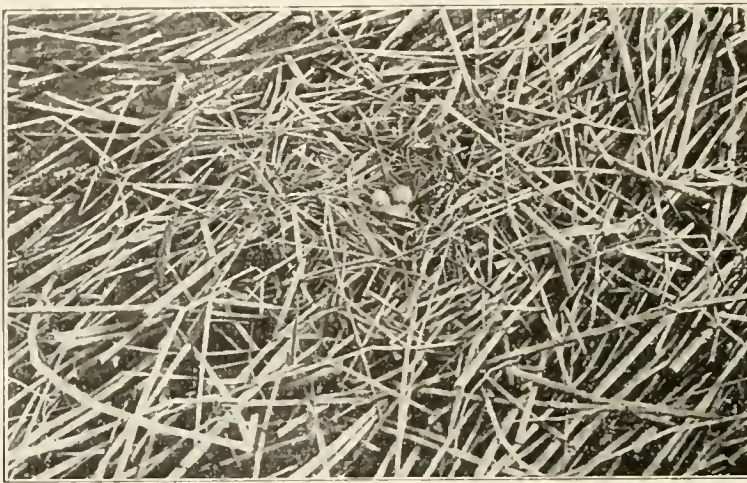
Das *Rohrhuhn* ist ziemlich häufiger Brutvogel, jedoch bei weitem nicht in jener Anzahl, welche das Gebiet erhalten könnte. Das Nest ist ein wirkliches Kunstwerk, wenn man bedenkt, welch grossen Veränderungen der Wasserstand im Laufe des Jahres unterworfen ist, und welch hohen Wellenschlag der stürmische Kossova auf der ungeheuren Wasserfläche hervorbringt. Das Fundament wird von herausgerissenen Binsen gebildet, welche in einem Kreise von 1—1½ Meter radial auf der Wasserfläche gelegen sind. Der Umkreis des Nestes ist dadurch ein regelrechtes Zahnrad, dessen einzelne Zähne sich an die Rohrstengel stützen und dadurch das Wegtreiben des Nestes an eine eventuell minder geschützte Stelle verhindern. Der über dem Wasser befindliche Bau ist gewöhnlich 2—3 dem hoch; dieser Teil des Nestes wird aus trockenem Materiale, zumeist aus vorjährigen Rohr- und Binsen-Fragmenten her-

sülyedése nem gyakorol reá semmi kedvezőtlen befolyást. A *bábos rösök* fészke szintén ilyen úszó tutaj, de sokkal alacsonyabb és általában kevesebb művészettel van megalkotva.

A *dankasirályok*, *küszvágó esérek* és *kormoszerkők* telepesen fészkelnek uszadékfából, nád és kákatormellékből álló nagy úszó tutajokon, a melyek szintén követhetik a vízállás

gestellt, manchmal ist jedoch auch ein frisches Blatt von *Nymphaea* vorhanden. Der ganze Bau schwimmt frei auf dem Wasser, weshalb das Wachsen und Sinken des Wasserstandes denselben auf keinen Fall ungünstig beeinflussen können. Das Nest des *Haubentauchers* ist ebenfalls ein schwimmender Bau, jedoch viel niedriger und im allgemeinen mit weniger Kunst hergestellt.

Die *Lachmöven*, *Fluss-* und *Trauer-Seeschwalben* nisten kolonieweise auf grossen Schwimmbänken, welche aus Schwemmh Holz, Rohr- und Binsen-Fragmenten bestehen, und

9. kép. Küszvágó esér fészke. — Fig. 9. Nest der Flusseeeschwalbe.

Dr. Szlavy Kornél fényképfőlvétele. — Photographische Aufnahme von *Dr. Kornel v. Szlavy*.

időszakos megváltozásait. A tutajok keletkezése igen egyszerű. Az árvíz elvonulása után rendkívül buja növényzet fejlődik a területen; részben kaszálónak, de legnagyobb részben legelőnek használgják. A sok rémentí község esordái keresztül-kasul járva a legelőnek használt részeket, összevissza tördelik és tapossák a ritkás náddal és kákával benőtt területeket, s a kaszálás nyomán is nagymennyiségű törmelék marad vissza. A legelő árvíz mindezt fölemeli, a néha heteken át dühöngő Kossova összefüggő nagy mezőkre tereli, s addig hajtja maga előtt ezt az uszadéktömeget, a míg valamely le nem tarolt nádas megköti.

Ezeket a szerteséjjel szórt uszadéktutajokon fészkelnek az említett fajok. Minden fajuk megvannak a maga külön telepei.

den periodischen Schwankungen des Wasserstandes ebenfalls folgen können. Die Entstehung dieser Schwimmbänke ist sehr einfach. Nachdem sich die Überschwemmungsgewässer zurückgezogen haben, entwickelt sich auf dem Gebiete eine äusserst üppige Vegetation, welche teilweise als Wiese, zum grössten Teile jedoch als Viehweide benützt wird. Die Viehherden der vielen Riedgemeinden durchstreichen das als Weide benützte Gebiet in allen Teilen, wodurch der schütterer Rohr- und Binsen-Bestand niedergetreten und zerbröckelt wird; nach der Heuernte bleibt ebenfalls eine grosse Masse von Schwemmaterial zurück. Wird nun das Gebiet überschwemmt, so erhebt sich das Ganze auf die Wasseroberfläche, und wird von dem oft wochenlang rasenden Kossova in grosse zusammenhän-

a melyeken más faj nem fészkel. Az elhelyezéstől eltekintve kevés művészettel vannak felépítve a fészkek; általában az uszadékutaj anyagából készült kisebb emelkedések, s csak a dankasirály épít néha kisebb tornyocskákat. A *Nymphaea*-levelekre rakott tojásokat nem találtam, lehet, hogy még nem volt elég sűrű a szőnyeg. Valószínű az is, hogy a későbben fészkelő szerkók, a melyek leginkább használják ezt az fészkelési módot, még nagyrészt nem kezdték meg a költést.

A fészkealjok nagy része még nem volt teljes, sőt sok fészkek még egészen üres volt.

gende Felder vereint, welche solange getrieben werden, bis dieselben von einer stehenden Rohrpartie festgehalten werden.

Auf diesen, im ganzen Gebiete zerstreuten Schwimmbänken nisten die erwähnten Arten. Jede Art hat ihre eigenen, abgesonderten Kolonien, in welchen andere Arten nicht brüten. Von der Anlage abgesehen sind die Nester nicht besonders künstlich gebaut; es sind im allgemeinen aus dem Materiale der Schwimmbänke hergerichtete kleinere Erhebungen und nur die Lachmöve baut manchmal kleinere Türmchen. Auf den

10. kép. Barna réti héjától elpusztított dankasirály-fészkealj.
Fig. 10. Von der Rohrweihe zerstörtes Gelege der Lachmöve.

Dr. Szilágy Kornél fényképfőlvétele. — Photographische Aufnahme von Dr. Kornel v. Szilágy.

Igen sok olyan fészket is találtunk, a melyekben már csak a tojásoknak a héjja volt meg. Egy helyen tíz sirályfészket olvastam meg, a melyek közül csak egyben volt ép tojás. A pusztítást barna réti héják okozzák, a melyek ebben az időben főleg sirály-, csér- és szerkótojásokkal táplálkoznak. Egy sirályfészken elejtett barna réti héja két friss tojás tartalmát hányta ki; gyomrában azonban csak apró héjtörmelékeket találtam. Ezenkívül a hamvas varjút is többször figyeltük meg, mikor esőrében tojást vitt. A pusztítás olyan nagy méretű, hogy helyenként szinte lehetlenné teszi az említett fajok elszaporodását.

Az előfordulás időszakát tekintve valószínű, hogy a *fattyúszerkő* is fészkel még ezen a

Blättern von *Nymphaea* fand ich keine Gelege, vielleicht weil der Teppich noch nicht genügend dicht war. Es ist jedoch auch die Möglichkeit vorhanden, dass die später nistenden Trauerseeschwalben, welche diese Nistweise am meisten bevorzugen, zum grössten Teile das Brutgeschäft noch nicht begonnen hatten.

Der grösste Teil der Gelege war noch nicht vollzählig, viele Nester waren sogar noch ganz leer. Ausserdem fanden wir auch eine Menge solcher Nester, in welchen nur die Schalen der Eier vorhanden waren. An einer Stelle zählte ich zehn Lachmöven-Nester, von welchen nur das eine unversehrte Eier enthielt. Diese Vernichtung der

területen, habár csak egyszer láttam néhány példányt a Duna mellett a „Livada“ nevű helyen. BALDAMUS idejében még ezrivel fészkeltek itt.

A *nyári lúd* vagy 20–30 párban fészkel a területen. Habár időt és fáradságot nem sajnálva, keresztül-kasul jártuk a nádrengetget, fészket, sajnos, nem találhattunk. Nem lehetetlen különben, hogy az árvíz tönkretette e korán fészkelő faj költését.

Föltünő kevés volt a *récék* száma; itt-ott néhány *tökérszéze*, melyek valószínűleg a rét körül fekvő vetésekben fészkelnek, elvéve egy *ezigányréce*, egyéb semmi. *Nádirigó*-, *nádissármány*- és *barna rétiléja*-fészket ugyan nem találtunk, de fészkelésük biztosra vehető.

Evvel ki is merittem a tőlünk megfigyelt fészkelő fajok számát. Természetes, hogy rövid tartózkodásunk még nem jogosít föl annak kimondására, hogy a felsorolt fajokon kívül más madárfaj nem fészkel a területen. Valószínű, hogy nagyobb a fészkelők száma, de ez semmit se változtat azon a tényen, hogy a terület föltünően madárszegény a költési időszakban. A gyönyörű nádasok nagy darabon majdnem teljesen kihaltak; *szakállas czi-negéket* és *nádiposztákat* hiába keresünk, csak a *nádirigó* kerül néha szem elé. Habár még ez is inkább a fűzfacserjések közelében tartózkodik, a hol általában elevenebb madárélet uralkodik. Sok itt az *énekes nádiposztata*, elég gyakori a *mezei* és *kis posztata*, *hamvas varjú*, *mezei veréb*, van ezenkívül néhány *nádissármány* és *kakuk* — szóval azok a fajok, a

Gelege wird von den Rohrweihen verursacht, welche sich zu dieser Zeit hauptsächlich von den Eiern der Lachmöven und Seeschwalben ernähren. Eine Rohrweihe, welche auf einem Lachmöven-Neste erlegt wurde, speite den Inhalt zweier ganz frischer Möveneier heraus: in dem Magen waren jedoch nur ganz kleine Schalenrestchen vorhanden. Ausserdem wurde auch die Nebelkrähe des öfteren beobachtet, als sie im Schnabel Eier wegtrug. Diese Verheerungen erreichen solche Dimensionen, dass sie die Vermehrung der erwähnten Arten stellenweise ganz unmöglich machen.

Mit Hinsicht auf den Zeitpunkt des Vorkommens ist es wahrscheinlich, dass auch die *weissbärtige Seeschwalbe* noch auf dem Gebiete brütet, obwohl ich diese Art nur ein einziges Mal in einigen Exemplaren an der Donau, an dem „Livada“ genannten Platze beobachtete. Zu der Zeit, als BALDAMUS hier war, brütete sie noch zu Tausenden.

Die *Graugans* brütet noch in 20–30 Paaren im Gebiete. Obwohl wir weder Zeit noch Mühe schonend die Rohrwildnis durch und durchstriefen, konnten wir leider dennoch kein Nest auffinden. Es ist übrigens nicht unmöglich, dass die Überschwemmung die Brut dieser früh nistenden Art zerstörte.

Auffallend gering war die Anzahl der *Enten*; hie und da einige *Stockenten*, welche wahrscheinlich in den Saaten, welche das Ried umgeben, brüten, und sporadisch einige *Moorenten*, ausserdem nichts. Nester des *Drosselrohrlängers*, des *Rohrhammers* und der *Rohrweihe* fanden wir zwar keine, doch kann das Brüten dieser Arten als sicher angenommen werden.

Mit diesen ist auch die Anzahl der von uns beobachteten brütenden Arten erschöpft. Die Kürze unseres Aufenthaltes berechtigt uns natürlich nicht dazu, zu behaupten, dass sonst keine Arten auf dem Gebiete brüten. Es ist sehr wahrscheinlich, dass die Anzahl der Brutarten grösser ist, doch ändert dies durchaus nichts an der Tatsache, dass das ganze Gebiet während der Brutzeit auffallend vogelarm ist. Die herrlichen Röhrichte sind auf grossen Strecken fast gänzlich ausgestorben; *Bartmeisen* und *Rohrlänger* suchen wir umsonst und nur der *Drosselrohrlänger* kommt manchmal zu Gesicht, aber auch dieser hält

melyek az árvíz elvonulása után e eserjések rendes lakosságát alkotják.

Gémtelepnek az egész vidéken semmi nyoma: hiába biztattuk a területen ismerős evezőseinket, ők is csak találomra kutattak, mert ilyen telepek létezéséről tudomásuk nem volt, dacára annak, hogy behatóan tanácskoztak a halászokkal is. Az itt talált gémfélék egyrésze valószínűleg az Obedszka-bara gémtelepéről járt ide táplálkozás céljából. Lehetséges az is, hogy valamely tönkrement gémtelepéről vándoroltak ide. Ha volna is gémtelep a vidéken, úgy az semmiképpen se lehet jelentékeny, mert különben az odatartó gémesapatok irányát követve, feltétlenül rábukkantunk volna.

Május 29-én, reményeinkben meglehetősen eselatközve, visszaindultunk Panesovára. Útközben az eddig észlelt fajokon kívül még néhány rőrszlábú és erdei czankót láttunk, de egyébként ugyanazt a kifejezett madárszegénységet találtuk, a mely az egész vidéket jellemzi.

A helyi viszonyok alapján egyébként természetesen kell találnunk azt, hogy ebben az évszakban kevés itt a madár. A vízállás évszakonként rendkívül változó s így a nádasokban csak az a kevés faj fészkel, a melyek úgy építik fészkeiket, hogy ezek a vízállás megváltozásait követhessék. Az árvíz elvonulása után csak néhány barában marad meg állandóan a víz, tehát az említett fajok is csak aránylag csekély számban fészkelhetnek. A gázlók számára túlságosan mély a víz, éppen a fészkelés idejében. Egy másik ok az, hogy a terület igen nyugtalan. A meddig az árvíz tart, addig a halászok kalandozzák be a területet s ezek minden eléjük kerülő fészkekből kirabolják a tojásokat. Különösen

sich lieber in der Nähe der Weidengebüsche auf, wo im allgemeinen regeres Vogelleben herrscht. Sehr häufig ist hier der *Sumpfrohrsänger*, ziemlich häufig die *Dorn- und Zaun-Grasmücke*, die *Nebelkrähe*, ausserdem gibt es einige Exemplare des *Rohrhammers* und *Kukuks* — mit einem Worte jene Arten, welche nach dem Abflusse der Überschwemmungs-Gewässer die gewöhnliche Bevölkerung dieser Gebüsch bilden.

Von Reiherkolonien ist auf dem ganzen Gebietkomplexe nirgends eine Spur zu finden; umsonst spornen wir unsere mit der Gegend bekannten Ruderer an, sie suchen ebenfalls nur aufs Geratewohl, da ihnen von der Existenz solcher Kolonien nichts bekannt ist, trotzdem sie auch unter den Fischern eingehende Nachforschungen pflegten. Ein Teil der hier vorgefundenen Reiherarten kam wohl aus der Kolonie der Obedszka-Bara hieher, um hier Nahrung zu suchen. Ausserdem ist es möglich, dass sie sich von einer versprengten Reiherkolonie hier versammelten. Wenn sich auch irgendwo in der Gegend eine Kolonie befinden würde, so kann dieselbe kaum bedeutend sein, indem wir dieselbe der Richtung der dorthin fliegenden Reiherflügen folgend, jedenfalls aufgefunden hätten.

Am 29. Mai machten wir uns, in unseren Hoffnungen stark getäuscht, auf den Rückweg nach Panesova. Auf dem Wege beobachteten wir ausser den bisherigen Arten einige *Gambett-* und *Wald-Wasserläufer*, ansonsten konstatierten wir nochmals die ausgesprochene Vogelarmut, welche die ganze Gegend charakterisiert.

Auf Grund der lokalen Verhältnisse muss es übrigens nur natürlich erscheinen, dass in dieser Jahreszeit hier nur wenig Vögel zu finden sind. Der Wasserstand ist je nach der Jahreszeit ungemein verschieden, weshalb in den Röhrriechten nur jene wenigen Arten brüten können, deren Nester so gebaut sind, dass dieselben den Veränderungen im Wasserstande folgen können. Nach dem Abflusse des Überschwemmungs-Wassers gibt es nur einige Stellen, wo das Wasser das ganze Jahr hindurch verbleibt, weshalb auch die erwähnten Arten nur in geringer Anzahl brüten können. Für die Watvögel ist das Wasser gerade zur Brutzeit zu tief. Eine andere Ursache besteht darin, dass das Gebiet sehr

a gémekeket és kárókatonákat üldözik, nemcsak tojásszükségletük kielégítésére, hanem egyúttal mint a halászat ellenségeit. Alig hogy az árvíz elvonult, már 20 község jószága és pásztorembere veri föl a vidék esőndjét. Az egész betetőzi a réti erdőknek jobb ügyfőz méltó buzgósággal való irtása. Ilymódon igazán nem csoda, hogy a régi gémtelepek lassankint fönkrementek és sok más érdekes vizimadár is elhagyta ezt a vidéket, a mely manapság már csak első, fölületes megtekintésre látszik alkalmas fészkelőhelynek.

Érdekes jelenségnek tartom még azt, hogy *minuden egyes madárfaj a területnek azon a részén rakott fészket, a melyen az árvíz közbejövetele nélkül is fészkelte volna.* Így pl. azokon a részeken, a melyek az árvíz után szárazra kerülnek, egyetlenegy száresa- vagy vöesőkfészkek se volt, ellenben az apró énekeseket és hamvasvarjakat csakis itt lehetett találni.

Egészen mások a viszonyok a tavaszi és őszi vonulás időszakában. Sok helyről nyert megbízható értesülés szerint ilyenkor hihetetlen madártömegek járnak a területen. Ezrivel és ezrivel láthatók a különféle gémfajok s még a *kis kócsag* is elég gyakori. Tömegeesen fordulnak elő a vadludak és réczefélék, czankók, szélkiáltók, fehér és fekete gólyák stb. stb. Kár, hogy ebben az időben még nem járt a területen kellően képzett megfigyelő, a ki pontosan számot adhatott volna arról, hogy mily fajok vannak képviselve az itt átvonuló madártömegekben. Mert a milyen kedvezőtlen ez a terület a fészkelésre, éppen annyira kedvező az átvonuló vizimadarak szá-

beurruhigt wird. Solange die Überschwemmung dauert, durchstreichen die Fischer das Gebiet, welche jedes Nest, welches ihnen in den Weg fällt, der Eier berauben. Ganz besonders verfolgen sie die Reiher und Scharben, nicht nur behufs Deckung ihres Eierbedarfes, sondern auch als Feinde der Fischerei. Kaum haben sich die Überschwemmungs-Gewässer verlaufen, so wird das Gebiet von den Viehherden und Hirten von ungefähr 20 Gemeinden beurruhigt. Das Ausroden der Riedwälder, welches mit einem Eifer betrieben wird, welcher einer besseren Sache würdig wäre, setzt dann dem Ganzen die Krone auf. Unter diesen Verhältnissen ist es denn wirklich kein Wunder, dass die alten Reiherkolonien allmählich zugrunde gingen, und auch viele andere interessante Wasservögel diese Gegend verliessen, welche heutzutage nur auf den ersten oberflächlichen Blick als geeignete Brutstelle erscheint.

Als eine interessante Erscheinung dünkt es mir, *dass jede Art auf demjenigen Teile des Gebietes nistete, wo dieselbe auch dann gebrütet hätte, wenn keine Überschwemmung stattgefunden hätte.* So war z. B. auf jenen Gebietsteilen, welche nach dem Abflusse der Überschwemmungs-Gewässer trocken wurden, kein einziges Rohrhuhn- oder Haubentaucher-Nest zu finden, während sich die kleineren Singvögel und die Nebelkrähen nur an diese Teile hielten.

Ganz anders gestalten sich die Verhältnisse während der Zeit des Frühjahrs- und Herbstzuges. Laut den vielen Berichten von glaubwürdiger Seite wird dieses Gebiet zu diesen Zeiten von ungläublichen Vogelmassen besueht. Die verschiedenen Reiherarten sind zu Tausenden und Tausenden vertreten, und ist auch der Silberreiher ziemlich häufig. Wildgänse, Entenarten, Wasserläufer, Brachvögel, weisse und schwarze Störche u. s. w. sind massenhaft vorhanden. Es ist schade, dass während dieser Zeit noch kein genügend geschulter Beobachter das Gebiet besuehte, der uns genau berichten könnte, welche Arten in den hier durchziehenden Vogelmassen vertreten sind. So ungunstig das Gebiet als Brutstelle ist, ebenso gunstig gestaltet sich dasselbe als Durchzugsgebiet für die Wasservögel, indem sich auf demselben infolge seiner ungeheuren Ausdehnung und als der Über-

mára, mert óriási kiterjedése és árterületi jellege következtében bőségesen vannak rajta alkalmas táplálkozási helyek és hálótanyák.

Miután itt hiába kerestük a gémtelpeket, elhatároztuk, hogy meglátogatjuk MENESDORFER GUSZTÁV kiváló megfigyelőnkét, a ki a Pancsova alatt következő Dunaszakaszon már régóta folytat ornithologiai tanulmányokat. Vendégszerető házában nagyon szívélyes fogadtatásban részesültünk, de a gémtelpekre nézve azt a választ kaptuk, hogy megfigyelési területén szintén kipusztult már az utolsó gémtelep is. A pusztulásról adott részletesebb jegyzeteit alább fogom közölni.

A régi óriási árterületen manapság már kitünő búza terem, és így a hajdani mérhetetlenül gazdag madárvilágból manapság már alig maradt valami. Csak némely kedvezőbb vonulási napon lehet a régi időkre emlékeztető madármenynységet látni. A töltés és a Duna között van még egy keskeny, füzesekkel beült árterület, amelyben a *sárgarigó* és *kukuk* mellett igen gyakori fészkelő madár a *függő czinege*. A mellékelt fényképen bemutatott fészket is itt találtuk.

Utolsó reményünket a Temes torkolata előtt elterülő nagy dunai szigetek alkották, a melyeket május 31-én látogattunk meg. Régente voltak itt gémtelpek, nevezetesen az elővesztegári sziget nyugati sarkán, de mi innen is elkéstiünk már, a mennyiben gémet még nem is láttunk. A régi őserdő nagyrészt le van tarolva — modern erdősitést terveznek a szigeteken — mindössze Csaklyanác szigetén látható még egy-egy faóriás a régi, letűnt időkből. A X. táblán látható példány,

schwemmung preisgegebenes Terrain, Nahrungs- und Schlafplätze in reichlicher Anzahl vorfinden.

Nachdem wir die Reiherkolonien hier erfolglos gesucht hatten, entschlossen wir uns zum Besuche unseres vorzüglichen Beobachters, GUSTAV MENESDORFERS, der auf dem Donau-Abschnitte, welcher bei Pancsova beginnt, schon lange Zeit ornithologisch tätig ist. In seinem gastfreundlichen Hause wurden wir herzlichst empfangen, bezüglich der Reiherkolonien erhielten wir jedoch den Bescheid, dass auf diesem Gebiete die letzte Kolonie ebenfalls schon der Vergangenheit angehört. Seine eingehenderen Notizen über den Verfall folgen weiter unten.

Auf dem früheren riesigen Innudationsgebiete wächst heutzutage ausgezeichnete Weizen, und so ist von der früheren immens reichen Vogelwelt noch kaum etwas vorhanden. Nur an einigen günstigeren Zugstagen kann eine an die früheren Zeiten erinnernde Vogelmenge beobachtet werden.

Zwischen dem Damme und der Donau befindet sich

noch ein schmales, mit Weiden bestandenes Innudationsgebiet, wo neben dem *Pirol* und dem *Kukuk* die *Beutelmeise* ein sehr häufiger Brutvogel ist. Das in der beigegebenen photographischen Aufnahme vorgezeigte Nest wurde ebenfalls auf diesem Gebiete gefunden.

Unsere letzte Hoffnung gründeten wir auf die grossen, vor der Temes-Mündung gelegenen Donauinseln, welche wir am 31. Mai besuchten. Früher gab es hier Reiherkolonien, namentlich am Westende der Vorkontumaz-Insel, doch kamen wir auch hier zu spät, da

11. kép. A függő czinege fészke. Fig. 11. Nest der Beutelmeise.

Dr. Szlavy Kornél fényképfőlvétele.

Photographische Aufnahme von Dr. Kornel v. Szlavy.

melyen egy barna kánya fészke volt, még a kisebbek közé tartozik. (A fészkek nem látható, mert éppen a törzs végére, sűrű elágazódások közé volt építve.) Egy kivágott óriási fekete nyárfa átmerőjét megmértük s azt 2'40 méternek találtuk.

Mint hogy már nagyon kifogytunk az időből s minden áron meg akartuk találni a réti sas fészket, azért a madárvilág egyéb képviselőinek csak igen kevés figyelmet szentelhettem. A következő fajokat figyeltem meg, mint fészkelőket: *Sturnus vulgaris* L., *Oriolus oriolus* (L.), *Sylvia atricapilla* (L.), *Sylvia simplex* LATH., *Aerocephalus palustris* (BECHST.), *Fringilla coelebs* L., *Dendrocopus major* (L.), *Lanius collurio* L. A nagyobb ragadozók közül még elég gyakran fészkel a barna kánya, melyből néha 3—4 párt is láttunk egyszerre. Végre az utolsó órában messziről megláttuk a réti sas hatalmas fészket is, de csak SZLÁVY KORNÉL barátom jutott mély kiöntéseken való sűrű gázolások után annak közelébe. Az öreg madarat ugyan nem látta, de hallotta a fiókák hangos vijjogását. Fényképfőlvételt is csinált a fészkekről, de éppen ez a sok fáradással szerzett lemez törött el útközben.

Bemondás szerint az egész szigetcsoporton jelenleg még körülbelül 3 pár réti sas fészkel s állítólag az oppovai erdőben is van még egy fészkek. A régi állományal szemben ez a faj is nagyon megritkult. LÖBENSTEIN báró¹ 1840-ben a Duna mentén mindenütt közönségesnek találta s BALDAMUS² szerint 1847-ben Stefanác és Csaklyanác szigetén még gyakori fészkelő volt. Akkoriban még minden

¹ Ornith. Notizen, gesammelt auf einer Reise in Ungarn 1840. Naumannia I. 1851. Heft. 3. p. 12.

² Beiträge zur Naturgeschichte einiger dem SO. Europas angehörender Vögel. Naumannia I. 1851. Heft 1 p. 28—43.

wir überhaupt keine Reiher zu sehen bekamen. Der frühere Urwald ist zum grössten Teile ausgerodet — die Inseln sollen modern aufgeforstet werden — und nur auf der Insel Csaklyanác ist noch hie und da ein Baumriese als Zeuge aus den entschwundenen Zeiten aufzufinden. Das auf der X. Tabelle ersichtliche Exemplar, welches einen Horst des braunen Milans trug, gehörte noch zu den kleineren. (Das Nest ist nicht sichtbar, da es gerade dorthin gebaut war, wo sich der Stamm verzweigte.) Den Durchmesser einer gefällten riesigen Schwarzpappel fanden wir laut Messung als 2'40 Meter.

Nachdem unsere Zeit schon sehr beschränkt war und wir einen Horst des Seeadlers um jeden Preis auffinden wollten, so konnte ich den übrigen Vertretern der Vogelwelt nur sehr geringe Beachtung schenken. Ich beobachtete folgende Brutvögel: *Sturnus vulgaris* L., *Oriolus oriolus* (L.), *Sylvia atricapilla* (L.), *Sylvia simplex* LATH., *Aerocephalus palustris* (BECHST.), *Fringilla coelebs* L., *Dendrocopus major* (L.), *Lanius collurio* L. Von den grösseren Raubvögeln ist der braune Milan noch ziemlich häufiger Brutvogel, und sahen wir manchmal 3—4 Paare auf einmal. Endlich in der letzten Stunde erblickten wir von weitem auch den Horst des Seeadlers, doch gelangte nur Freund KORNEL V. SZLÁVY nach vielem Waten über tiefe Überschwemmungsgebiete in die Nähe desselben. Den alten Vogel bekam er zwar nicht zu sehen, doch hörte er das laute Geschrei der Jungen. Er machte auch eine photographische Aufnahme von dem Neste, doch zerbrach eben diese, mit so vieler Mühe erworbene Platte während der Heimreise.

Laut Einsage sollen auf der Inselgruppe gegenwärtig noch ungefähr drei Paare des Seeadlers brüten und befindet sich angeblich auch noch im Riedwalde von Oppova ein Horst. Dem früheren Bestande gegenüber ist auch diese Art recht selten geworden. Baron V. LÖBENSTEIN¹ fand den Seeadler im Jahre 1840 längs der Donau noch überall gemein, und war derselbe laut BALDAMUS² im Jahre

¹ Ornith. Notizen, gesammelt auf einer Reise in Ungarn, 1840. Naumannia I. 1851. Heft 3, p. 12.

² Beiträge zur Naturgeschichte einiger dem SO. Europas angehörender Vögel. Naumannia I. 1851. Heft 1, p. 28—43.

mocsár közelében levő dunamenti ligetben fészkel néhány pár. Az őserdők fokozatos irtásával együtt pusztul az Aldunának ez a hajdan tipikus madara, s már nincs messze az az idő, a mikor utolsó mentsvárából is kiüldözi a modern erdősités.

Valóságos szerencsének tartottuk, hogy legálább egy lakott réti sas fészket találtunk még; arról már eleve is lemondunk, hogy a részben már ármentesített, részben pedig igen nyugtalaná váló területen még *gödényekkel* találkozunk. Pedig hajdanában ezek is fészkeltek a területen. Így NAUMANN¹ 1835-ben azt írja — bemondás alapján ugyan — a *rózsás gödény-ről*, hogy Pancsova vidékén fészkel, LÖBENSTEIN báró pedig (i. h.) 1840 *június havában* látott egy példányt Oppova mellett. A *borzas gödényről* NAUMANN (i. h.) azt írja, hogy Pancsova vidékén előfordul, BALDAMUS pedig (i. h.) 1847 *május 23-án* látott egy példányt Pancsova mellett a Temesen, míg FRITSCH² 1852 *május 7-én* egy tuzatot látott Beresztócz mellett a Duna régi árterületén. Az előfordulás időszakát tekintve, bátran föltehetjük azt, hogy mind a két faj fészkel a területen.

Manapság már csak mint ritka vendégek jelennek meg ezen a vidéken, s ebben a sorsukban immáron osztozik velük a *nagy kócsag* is, melyről LANDBECK³ különben már 1837-ben is azt írja, hogy a rengeteg pusztítás következtében eltűnt a Zimonynyal szemben fekvő Gém-szigetről. TOBIAS⁴ ellenben 1840 *június havában* még észlelt néhány példányt az oppovai rétből. Azóta az irodalom

1847 auf den Inseln Stefanác und Csaklyanác häufiger Brutvogel. Zu jener Zeit brüteten in jedem Auwäldchen längs der Donau, wenn ein Sumpf in der Nähe war, einige Paare. Mit dem fortschreitenden Ausroden der Urwälder verschwand auch dieser einst typische Vogel der unteren Donau und ist die Zeit nicht mehr ferne, wo er durch die moderne Aufforstung auch aus seinen letzten Asylen vertrieben sein wird.

Wir hielten es übrigens für reines Glück, dass wir wenigstens noch einen bewohnten Seeadlerhorst auffanden; darüber hegten wir schon im vorhinein keine Zweifel, dass wir in den teilweise schon trockengelegten, teilweise sehr beunruhigten Gebieten keine *Pelikane* mehr vorfinden werden. In früherer Zeit brüteten nämlich auch diese auf dem Gebiete. So schreibt z. B. NAUMANN¹ aus dem Jahre 1835 — zwar auf Einsage gestützt — dass der *rosenfarbige Pelikan* in der Gegend von Pancsova brüete, und Baron v. LÖBENSTEIN (l. c.) beobachtete *im Juni* 1840 ein Exemplar bei Oppova. Über den *krausköpfigen Pelikan* berichtet NAUMANN (l. c.), dass derselbe in der Gegend von Pancsova vorkomme, BALDAMUS (l. c.) beobachtete am *23. Mai* 1847 ein Exemplar bei Pancsova auf der Temesen, und FRITSCH² fand am *7. Mai* 1852 ein Dutzend bei Beresztócz auf dem früheren Innudationsgebiete der Donau. Mit Hinsicht auf den Zeitpunkt des Vorkommens darf wohl angenommen werden, dass beide Arten in dem Gebiete brüteten.

Heutzutage erscheinen dieselben nur noch als seltene Gäste und ist auch schon der *Edelreiher* diesem Schicksale verfallen; über diese Art schreibt übrigens schon LANDBECK³ i. J. 1837, dass dieselbe infolge der unablässigen Verfolgungen von der Zimony gegenüber liegenden Reiher-Insel verschwand. TOBIAS⁴ jedoch beobachtete noch *im Juni* 1840 einige Exemplare im Riede von Oppova.

¹ *Ornith. Reise nach und durch Ungarn.* WIEGMANN'S Archiv f. Naturgeschichte III. 1837. p. 69.

² *Eine Reise nach dem Banate.* Journal f. Ornith. I. 1853. Extraheft: Bericht über d. VII. Jahresversammlung d. deutsch. Ornith. Gesellsch. p. 33.

³ *Die Vögel Syrmieus.* OKENS Isis 1843. p. 2.

⁴ *Ornith. Ausflüge im Banater Grenzlande.* Abhandl. d. naturf. Gesellsch. zu Görlitz. Bd IV. Heft. 2. 1847. p. 32–41.

¹ *Ornith. Reise nach und durch Ungarn.* WIEGMANN'S Archiv f. Naturgeschichte III. 1837. p. 69.

² *Eine Reise nach dem Banate.* Journal f. Ornith. I. 1853. Extraheft: Bericht über die VII. Jahresversammlung d. deutsch. Ornith. Gesellschaft, p. 33.

³ *Die Vögel Syrmieus.* OKENS Isis, 1843. p. 2.

⁴ *Ornith. Ausflüge im Banater Grenzlande.* Abhandl. d. naturf. Gesellsch. zu Görlitz. Bd. IV., H. 2, 1847, p. 32–41.

nem említi erről a vidékről, s a mai vadász-nemzedék emlékezetében is már csak több-kevésbé ritka átvonulóként él a nagy köcsög. Az idén, május végén, három példányt figyeltek meg Bárányos mellett, s egyet le is lőttek belőlük. Ugyanese az idén május végén MENESDORFER G. is látott egy példányt Temeskubin mellett.

A többi gémfélé ugyan részben a legújabb időkhöz tartozott és helyenként nagyobb telepeket is alkotott, de a közvetlen szemlélet és illetékes megfigyelőktől beszerzett adatok alapján azt az elszomorító tényt kell megállapítani, hogy 1908-ban Újvidéktől kezdve végig a magyar Aldmán már egyetlen egy gémtelep se volt.

A régi időről ma már alig alkothatunk magunknak némi fogalmat. Még az itt járt régi kutatók is meglehetősen szűkszavúak ennek a területnek a viszonyaira vonatkozólag s ez már azért is gondolkodóba ejtő tünnet, mert a jobban tanulmányozott vidékekről rendszerint igen kimerítő közleményeket nyújtottak.

NAUMANN szerint (i. h.) 1835-ben még nagy gémtelep volt a Zimonyval szemben fekvő Hadi-szigeten; ősszel járván a területen, pozitív meggyőződést a tényleges állapotokról nem szerezhetett, s így adatai főképpen a zimonyiak bemondásán alapulnak.

LANDBECK (i. h.) 1837-ben már nem talált gémtelepet a Hadi-szigeten, ellenben elég részletesen emlékezik meg a Gém-szigeten levő telepről. Szerinte nagy számban volt itt *Ardea garzetta*, *Ardea cinerea*, ezernyi *Nycticorax nycticorax*, néhány *Ardea purpurea*, továbbá sok *Phalacrocorax carbo*. Némileg csodálatos, hogy nem emlékezik meg a batláról, mert LÖBENSTEIN báró (i. h.) 1840-ben már a Gém-szigeten se talált gémtelepet, de éppen a batláról azt írja, hogy azelőtt rengeteg mennyiségben fészkelte ezen a szigeten.

BALDAMUS (i. h.) 1847-ben már csak réti sas fészkeket említi a Gém-szigetről, bár sejtetni

Seitdem wird der Edeldreiher aus dieser Gegend in der Literatur nicht mehr genannt und lebt derselbe auch in der Erinnerung der heutigen Jägergeneration nur als mehr oder minder seltener Durchzügler. Neuer wurden noch Ende Mai drei Exemplare bei Bárányos beobachtet und eines derselben auch erlegt. Ebenfalls neuer Ende Mai beobachtete auch G. MENESDORFER ein Exemplar bei Temeskubin.

Die übrigen Reiherarten hielten sich teilweise bis in die neueste Zeit und bildeten stellenweise auch grössere Kolonien, auf Grund eigener Anschauung, sowie auf Grund der von kompetenten Beobachtern eingezogenen Daten muss jedoch die betäubende Tatsache ausgesprochen werden, dass im Jahre 1908 von Újvidék beginnend, an der ganzen unteren Donau Ungarns entlang keine einzige Reiherkolonie mehr existierte.

Von den früheren Verhältnissen können wir uns kaum mehr einen blassen Begriff gestalten. Selbst die alten Forscher, welche hier weilten, sind ziemlich wortkarg über die Verhältnisse dieser Gebiete, und ist dies schon an und für sich eine gedankenerregende Erscheinung, indem dieselben über die eingehender durchforschten Gebiete zumeist sehr erschöpfende Berichte boten.

Laut NAUMANN (l. c.) befand sich im Jahre 1835 noch eine grosse Reiherkolonie auf der Zimony gegenüber liegenden Kriegs-Insel; indem er jedoch im Herbst im Gebiete weilte, konnte er keine positiven Daten über die tatsächlichen Verhältnisse erzielen, weshalb dieselben hauptsächlich auf Einsage der Bewohner von Zimony beruhen.

LANDBECK (l. c.) fand im Jahre 1837 keine Kolonie auf der Kriegs-Insel, gibt jedoch einen ziemlich eingehenden Bericht über die Kolonie auf der Reiher-Insel. Laut seiner Angabe gab es hier viele *Ardea garzetta*, *Ardea cinerea*, Tausende von *Nycticorax nycticorax*, einige *Ardea purpurea* und viele *Phalacrocorax carbo*. Es erscheint etwas sonderbar, dass er die Sichler nicht erwähnt, indem Baron v. LÖBENSTEIN (l. c.), welcher im Jahre 1840 auch auf der Reiher-Insel keine Kolonie mehr auffand, gerade von dieser Art berichtet, dass dieselbe früher in ungeheurer Anzahl auf der Insel gebrütet hätte.

BALDAMUS (l. c.) erwähnt im Jahre 1847 von

engedi, hogy ugyanakkor gémek is fészkeltek ott. Valószínű, hogy a „*Fehér Moesár*”-ban észlelt gémtelpeken kívül egyéb telepeket is látott, de idevágó adatai nagyon határozatlanok.

Ugyanez a határozatlanság jellemzi TOBIAS-nak (i. h.) az oppovai rétre vonatkozó adatait, úgy hogy lehetetlen az akkoriban fennállott gémtelpekről határozott képet adni. A későbbi korból való irodalomban semmi adat nincs, a mely ezekről a vidékekről szólna s különösen csodálatos, hogy HODEK E., a ki pedig gyakran járt ezeken a területeken, soha egy szóval se emlékezik meg ezek ornithologiai viszonyairól.

Ugyanez a határozatlanság jellemzi jórészt azokat az adatokat is, a melyeket a mostani kirándulás alkalmával tudtam megszerezni a régi gémtelpekre vonatkozólag. Többen állították, hogy a már ismételt említett Gém-szigeten közelebről meg nem határozott időben nagy gémtelep lett volna. Állítólag éppen HODEK E. pusztította volna ki, ez az állítás azonban éles ellentétben áll avval a ténnyel, hogy az Obedszka-bara gémtelpeének fennmaradását jórészt a tőle kieszközölt védelemnek kell tulajdonítanunk.

Egy évtizeddel ezelőtt a *Huja* nevű dunai szigeten, továbbá a panesovai elővesztegzári szigeten és a Panesova közvetlen közelében levő Szunyog-szigeten még voltak gémtelpek, a melyekben a kis kócsag is fészkelte. A többi fajokról, a melyek ott fészkeltek, és azok számarányáról, részletesebb adatokat nem tudtam kapni. Pusztulásukra nézve azt az értesülést nyertem, hogy egy BERGER nevű panesovai tollkereskedő semmisítette meg azokat.

Vagy 20 évvel ezelőtt még a Kovilovo halásztelep körül levő füzeserdőben is lett volna nagybárá bakesóktól lakott gémtelep, de ezt az erdőirtás és az állandó magas víz tették tönkre.

Részletesebb adatokat kaptam LOWIESER IMRE nagybecskereki főszolgabíró úrtól, a ki több

der Reiher-Insel nur noch Seeadler-Norste, lässt jedoch ahnen, dass dort zur gleichen Zeit Reiher gebrütet haben. Es ist wahrscheinlich, dass er ausser den im „*Weissen Morast*” beobachteten Reiherkolonien auch andere vorfand, doch sind seine diesbezügliche Daten sehr unbestimmt. Dieselbe Unbestimmtheit charakterisiert auch die Angaben von TOBIAS (l. c.) über das Ried von Oppova, so dass es unmöglich ist über die damals vorhanden gewesenen Reiherkolonien ein klares Bild zu geben. In der späteren Literatur sind keine Berichte über diese Gebiete zu finden; besonders auffällig ist es, dass E. HODEK, der diese Gebiete doch häufig besuchte, niemals über die ornithologischen Verhältnisse derselben berichtete.

Ebenso unbestimmt sind zum grössten Teile auch jene Daten, welche ich während der heurigen Exkursion über die früheren Reiherkolonien einziehen konnte. Es wurde von mehreren Seiten behauptet, dass auf der schon mehrfach erwähnten Reiher-Insel zu einer nicht näher angegebenen Zeit eine grosse Reiherkolonie existiert hätte. Angeblich sollte dieselbe gerade von E. HODEK vernichtet worden sein; diese Behauptung steht jedoch in scharfem Gegensatze zu der Tatsache, dass die Erhaltung der Reiherkolonie in der Obedszka-Bara zum guten Teil dem Schutze zu danken ist, welchen er für dieselbe erwirkte.

Vor einem Dezennium waren auf der Donau-Insel *Huja*, dann auf der Vorkontumaz-Insel bei Panesova, und auf der Szunyog-Insel unmittelbar neben Panesova noch Reiherkolonien vorhanden und brüteten daselbst auch noch Silberreiher. Über die anderen Reiherarten, welche dort gebrütet haben und über die Anzahl derselben konnte ich keine näheren Daten erhalten. Über das Verschwinden derselben wurde mir mitgeteilt, dass sie einem Federhändler namens BERGER aus Panesova zum Opfer fielen.

Vor etwa 20 Jahren soll auch in dem Weidenwalde, in der Umgebung der Fischerkolonie Kovilovo, eine zum grössten Teile von Nachtreihern bevölkerte Reiherkolonie bestanden haben, doch wurde dieselbe durch den ständig hohen Wasserstand, sowie durch das Ausroden des Waldes zugrunde gerichtet.

Eingehendere Daten erhielt ich von Herrn

évi személyes tapasztalat és a tárgyra irányuló megfigyelés alapján jól ismeri a Duna IV. öblözete és az ettől északra fekvő rétségek ornithológiai viszonyait. Érdekes jelentéséből közlöm a következőket:

„Bár igen sok mende-monda kering azokról a hatalmas gémtelepekről, a melyek a boresai rétben, a raszovói részben és a golina grédei fűzeserdőben volnának, a magam részéről csak azt tudtam megállapítani, hogy az említett helyeken gémtelepek ma már nincsenek. Fészkel ugyan ezeken a helyeken, valamint a rétnek más alkalmas részein is *egyed* bakesó, vörös és szürke gém, de ezeket a fészkelhelyeket, melyek egyszerű kényszertanyák, telepeknek elnevezni nem lehet.“

„Utána járva annak is, hogy körülbelül mikor szűnhettek meg ezek a telepek, erről azt a határozott értesítést adhatom, hogy azok már a múlt század nyolczvanas éveinek a közepén kezdtek pusztulni; az utolsó gémtelep eltűnése az 1902. évre tehető. Az 1902. év nyarán a Temes farkasdi öblözetében még tekintélyes gémtelep volt, ez azonban még ugyanabban az esztendőben elpusztult, mert a fészkelésre szolgáló fákat letarolták. De már ezen a telepen is csak vörös és szürke gémekek, valamint bakesók voltak képviselve.“

Ez az értesítés teljesen megfelel a mai állapotnak.

A Rudolfsgnád vidékén fönnállott gémtelepek DR. KIRCHNER JÓZSEF megfigyelőnk értesítése szerint szintén tönkrementek. 1896-ban fészkelni volna itt az utolsó kanalasgém-pár, de minthogy időközben lecsapolták a vizet, ennek a költése is elpusztult. Ugyancsak tőle nyertük azt az értesítést is, hogy az écskai uradalomhoz tartozó „*Fehér Moesár*“-ról is eltűntek a gémekek. Ez volt az a klasszikus moesárvilág, a melyen BALDAMUS tanulmányozta a gémekek természetrajzát, s a hol annak idején a többi gémfaj mellett még a kis és nagy kócsag is fészkelte.

EMERICH LOWIESER, Oberstuhlrichter zu Nagybeeskerek, dem die ornithologischen Verhältnisse der IV. Donaubuchtung und der von dieser nördlich gelegenen Riede aus eigener mehrjähriger Erfahrung und speziell diesem Gegenstande gewidmeten Beobachtung sehr gut bekannt sind. Seinem interessanten Berichte entnehme ich folgende Daten:

„Obzwar sehr viele Gerüchte über jene mächtigen Reiherkolonien herumgehen, welche im Riede von Boresa, im Gebiete der Raszovó und im Weidenwalde des Golina-Greda existieren sollten, so muss ich aus eigener Erfahrung dennoch konstatieren, dass an den erwähnten Stellen heute keine Reiherkolonien mehr vorhanden sind. Es brüten zwar an diesen Stellen, sowie an anderen geeigneten Plätzen des Riedes *einzelne* Nacht-, Purpur- und Graureiher, doch können diese Brutstätten, welche nur zwangsweise benützt werden, nicht Kolonien genannt werden.“

„Über den Zeitpunkt des Verschwindens der hier gewesenen Kolonien kann ich die bestimmte Antwort geben, dass der Verfall derselben schon in der Mitte der 80-er Jahre des vorigen Jahrhunderts begann; das Verschwinden der letzten Reiherkolonie kann auf das Jahr 1902 gesetzt werden. Im Sommer 1902 war in der Farkasder Buchtung der Temes noch eine bedeutende Reiherkolonie vorhanden, doch wurde dieselbe noch in demselben Jahre vernichtet, und zwar durch das Ausrotten der Horstbäume. Aber auch in dieser Kolonie waren nur noch Purpur-, Grau- und Nachtreiher vertreten.“

Dieser Bericht entspricht vollkommen den heutigen Verhältnissen.

Die in der Gegend von Rudolfsgnád bestehenden Reiherkolonien sind laut dem Berichte unseres Beobachters DR. JOSEF KIRCHNER ebenfalls verschwunden. Im Jahre 1896 wollte hier das letzte Löffler-Paar brüten, da jedoch das Wasser vor der Zeit abgelassen wurde, missglückte auch diese Brut. Ebenfalls von ihm erhielten wir auch die Kunde, dass die Reiher auch von dem „*Weissen Moraste*“, welcher zur Herrschaft Écska gehört, verschwunden sind. Es war dies jenes klassische Sumpfgebiet, in welchem BALDAMUS die Naturgeschichte der Reiher studierte, in welchem zu seiner Zeit neben anderen Reiherarten auch der Edelreiher noch brütete.

Az újvidéki, kaboli és titeli rétek gémtelepeiről és ezek pusztulásáról DR. SZLÁVY KORNÉL barátom közleménye emlékezik meg az „*Aquila*“ idei évfolyamában.

A Pancsova és Dubovác között levő Dunaszakaszi gémtelepeiről a terület legjobb ismerője, MENESDORFER GUSZTÁV megfigyelőnk becsütött rendelkezésünkre becses történeti vázlatot, mely a fokozatos pusztulást és ennek okait a következőképpen ismerteti:

„1890-ben, a mikor Temeskubinba kerültem, már nem fészkelte a vidéken a nagy kócsag. A többi gémfaj közül is már csak a kis kócsag, üstökögém és bakesó fészkelte nyolcz telepen, a melyek Tebeskubintól Dubovác felé a következő sorrendben következtek egymásután.“

„1. A *Listava* nevű helyen 30—40 pár bakesó.“

„2. A *Mramoraki-okna* felső részén 20—25 pár bakesó és 10—12 pár üstökögém.“

„3. A *Mramoraki-okna* alsórészén, az úgynevezett *Kör-oknában* 6 pár kis kócsag, 80—100 pár üstökögém és 300 párnál több bakesó.“

„4. A *Bella*-telepen 6 pár kis kócsag, 30—35 pár üstökögém és 50—60 pár bakesó.“

„5. A *Bratkovác* alsó végén 10—12 pár üstökögém és 30—40 pár bakesó.“

„6. A *Kiesinova-oknán* 15—20 pár bakesó.“

„7. A *Belo blato* alsó végén 6—7 pár üstökögém és 20—25 pár bakesó.“

„8. A *gájai erdő* szélén, a rét felé néző fűzfaesoportokon volt a főtelep; volt itt 150—200 pár kis kócsag, még több üstökögém és megszámlálhatatlan mennyiségű bakesó.“

„Ezeket a telepeket akkoriban egy BERGER KÁROLY nevű pancsovai tollkereskedő bérelte a kincstártól — ámbár nem is volt valamennyi a kincstár tulajdona — és 8—10 vadászszal évenként rémitő pusztításokat vitt véghez. Mindig a költés idejében jöttek meg, s irgalmatlanul lelőttek minden madarat, a melyet elérhettek. A húsból és tojásból táp-

Von dem Verfall der Reiherkolonien in den Rieden von Ujvidék, Kabol und Titel berichtet mein Freund DR. KORNEL V. SZLÁVY im heurigen Jahrgange des „*Aquila*“.

Über die Reiherkolonien, welche auf dem Donauabschnitte von Pancsova bis Dubovác vorhanden waren, stellte uns der beste Kenner des Gebietes, unser Beobachter GUSTAV MENESDORFER eine wertvolle historische Skizze zur Verfügung, welche den allmählichen Verfall und dessen Ursachen folgendermassen darstellt:

„Im Jahre 1890, als ich nach Temeskubin kam, brütete der Edeldreiher schon nicht mehr hier. Von den übrigen Reiherarten waren die Silber-, Schopf- und Nachtreiher vorhanden, welche in acht Kolonien brüteten. Diese befanden sich von Temeskubin gegen Dubovác der Reihenfolge nach an folgenden Stellen:

„1. An der *Listava* genannten Stelle 30 bis 40 Paar Nachtreiher.“

„2. Am oberen Teile der *Mramoraker Okna* 20—25 Paar Nachtreiher und 10—12 Paar Schopfreiher.“

„3. Im unteren Teile der *Mramoraker Okna*, in der sogenannten *Ring-Okna* 6 Paar Silberreiher, 80—100 Paar Schopfreiher und über 300 Paar Nachtreiher.“

„4. In der *Bella*-Kolonie 6 Paar Silberreiher, 30—35 Paar Schopfreiher und 50—60 Paar Nachtreiher.“

„5. Am unteren Ende des *Bratkovác* 10 bis 12 Paar Schopfreiher und 30—40 Paar Nachtreiher.“

„6. In der *Kiesinova-Okna* 15—20 Paar Nachtreiher.“

„7. Am unteren Ende des *Belo blato* 6—7 Paar Schopfreiher und 20—25 Paar Nachtreiher.“

„8. Am Rande des *Gájaer Waldes*, auf den Weidengruppen, welche auf der Riedseite standen, war die Hauptkolonie; es befanden sich hier 150—200 Paar Silberreiher, noch mehr Schopfreiher und unzählbare Mengen des Nachtreihers.“

„Diese Kolonien wurden damals von einem Federhändler aus Pancsova, namens KARL BERGER von dem Ärar gepachtet — obwohl dieselben nicht alle dem Ärar angehörten — welcher hier mit seinen 8—10 Jägern jedes Jahr haarsträubende Verheerungen anrichtete. Sie erschienen immer in der Brutzeit, und wurde alles, was sie nur erreichen konn-

lálkozott a vadásztársaság(?) s csak a dísz-tollakat vitték magukkal, a mikor öldöklőseik színterét elhagyták.“

„Így ment ez két évig, a mikor megalakítottam a temeskubini vadásztársaságot s ennek révén megszereztem az összes területek bérletét. Miután a társaság elnöke voltam, gondoskodtam arról, hogy a gémelek lelövése olyképpen történjék, hogy a szaporodást lényegesebben ne gátolja. A fészektelepeken csak akkor volt szabad megkezdeni a lövést, mikor a fiókák már első szárnypróbálgatásukat végezték s akkor is elsősorban a himeket. Ilyen körülmények között a telepek nemesak hogy megmaradtak, hanem valamelyest gyarapodtak is.“

„A pusztulás 1897-ben kezdődött, a mikor a községekben a birtokviszonyok valamilyen rendezése következtében a lakosság megkapta az engedélyt az említett fűzesek vágására. Hiába ígértem azokért a fűzfákért, a melyeken a telepek voltak, ugyanannyi öl *bükkfát*, nem fogadták el az ajánlatot, hanem évről-évre mindig nagyobb fokban irtották az erdőt, úgy hogy tavasszal a visszaérkező madarak tízedrészre se talált már helyet a régi tanyákon, habár a legkisebb fűzfákat is fölhasználták a fészkek elhelyezésére. 1902-ben már csak a kör-okna meg a gájai erdő mellett lévő fűzfák voltak megrakva gémfészkekkel. A lassú pusztulás egész 1907-ig tartott, a mikor kivágták az utolsó erdőrészt is és az 1908 tavaszán visszaérkezett gémelek már egyáltalában nem találtak alkalmas fészkelő helyet.“

„A vörösgém még ma is fészkel a „*Cserna-Bara*“ apró fűzesein. Megmaradásukat annak a körülménynek köszönhetik, hogy ezek a fűzesek úszó szigeteken állanak, és pedig oly helyeken, a hol se csónakon járni, se gázolni nem lehet.“

„Szurkegém itt nem fészkel, hanem Szerbiában a Morava torkolatától 7—8 kilométernyire

ten, erbarmungslos niedergemetzelt. Die vorgefundenen Eier und das Fleisch der getöteten Tiere diente den Jägern (?) als Proviant, und als sie den Schauplatz ihrer Mörderien verliessen, nahmen sie nur die Schmuckfedern mit sich.“

„So ging es zwei Jahre hindurch, bis ich die Jagdgesellschaft in Temeskubin ins Leben rief und dadurch die Pacht sämtlicher Gebiete erwerben konnte. Indem ich der Präsident der Gesellschaft war, trug ich Sorge dafür, dass der Abschluss der Reiher in der Weise geschehe, dass die Vermehrung derselben nicht wesentlich beeinträchtigt werde. Der Abschluss durfte auf der Kolonie nur dann begonnen werden, wenn die Jungen schon ihre ersten Flugversuche machten und durften auch dann zuerst nur die Männchen abgeschossen werden. Infolge dieser Massregeln konnten die Kolonien nicht nur bestehen, sondern dieselben vermehrten sich auch noch einigermassen.“

„Der Verfall begann im Jahre 1897, zu welcher Zeit gewisse Besitzverhältnisse in den Gemeinden geordnet wurden, wodurch die Bevölkerung die Erlaubnis erhielt, die erwähnten Weidengruppen auszuroden. Umsonst versprach ich gegen die Weidenbäume, auf welchen sich die Kolonien befanden, das entsprechende Quantum in *Buchenholz* zu liefern, der Antrag wurde nicht angenommen; die Wälder wurden von Jahr zu Jahr immer mehr gelichtet, so dass die im Frühjahr zurückkehrenden Reiher kaum zum zehnten Teil Raum auf den alten Stätten fanden, trotzdem sie ihre Horste selbst auf den kleinsten Weidenbäumen anlegten. Im Jahre 1902 waren nur die Weidenbäume der Ring-Okna und des Gájaer Waldes mit Reiherhorsten besetzt. Der langsame Verfall dauerte bis 1907, als auch die letzten Bäume ausgehauen wurden, und die im Frühjahr 1908 zurückgekehrten Reiher nicht eine einzige geeignete Brutstelle mehr vorfanden.“

„Der Purpurreiher brütet auch heute noch auf den niedrigen Weiden der *Cserna-Bara*. Ihr Verbleiben verdanken sie dem Umstande, dass diese Weidengebüsche auf schwimmenden Inseln stehen, u. zw. auf solchen Stellen, wo man weder mit dem Kahn, noch mittels Waten vorwärtskommen kann.“

„Graureiher brüteten hier nicht, in Serbien

befelé 1897-ben volt egy nagyobb telep. Rendkívül magas nyárfákon valami 150 fészek volt.“

Dubovácز már csak néhány kilométernyire van attól a ponttól, a hol a hegység eléri a magyar Alduna partját s valószínű, hogy ezen a kis szakaszon sines már gémtelep, úgy hogy a fölsorolt adatok tábizonysága alapján határozottan kimondhatjuk azt, hogy Újvidéktől kezdve végig a magyar Aldunán maupáság már elpusztult az utolsó gémtelep is. És még azt se lehet mondani, hogy a haladó kulturával tüntek el, mert éppen az utolsókat az ember kapzsúsága, romboló hajlama és tudatlansága tették tönkre.

Kétségtelen dolog, hogy az ármentesítések és rétleesapolások semmisítették meg a régi népes gémtelepek zömét; a mi azonban az első pusztulás után még megmaradt, azt tönkretették a halászok és tollkereskedők pusztító hadai, s a végső döfést megadta a réteken és dunai szigeteken levő erdők irtása.

Mentésről ma már szó se lehet. Már arról is lekéstünk, hogy hazánk jövődő ornithografiája számára tökéletesebb történeti vázlat őrizze meg ennek a letűnt időnek az emlékét, mint a milyent ezekkel a sorokkal nyujtani tudtam.

jedoch befand sich im Jahre 1897 eine grössere Kolonie 7—8 Kilometer von der Morava-Mündung aufwärts. Auf ungemein hohen Pappeln befanden sich hier an die 150 Nester.“

Dubovácз ist nur noch einige Kilometer von jenem Punkte entfernt, wo das Gebirge auch das ungarische Ufer der unteren Donau erreicht und ist es höchstwahrscheinlich, dass sich auch auf diesem kleinen Abschnitte keine Reiherkolonie mehr befindet, so dass es auf Grund der angeführten Daten bestimmt ausgesprochen werden kann, dass von Ujvidék an der ganzen unteren Donau Ungarns entlang hentzutage auch die letzte Reiherkolonie schon verschwunden ist. Dabei kann dieser Verfall nicht einmal der fortschreitenden Kultur zugeschrieben werden, weil gerade die letzten durch die Habsucht, Zerstörungswut und Unwissenheit der Menschen zugrunde genichtet wurden.

Es ist unzweifelhaft, dass die Trockenlegung der Inundationsgebiete und Riede das Gros der früheren volkreichen Reiherkolonien vernichteten; was jedoch nach dem ersten Schlage noch übrig blieb, das zerstörten die Raubzüge der Fischer und Federhändler und den letzten Stoss bildete das Ausroden der Wälder in den Rieden und auf den Donauinseln.

Von einer Rettungsaktion kann heute keine Rede mehr sein. Es ist selbst schon das zu spät, das Andenken dieser verschwundenen Zeiten für die künftige Ornithogeographie unseres Vaterlandes in einer vollständigeren historischen Skizze zu bewahren, als ich es in dem Angeführten leisten konnte.